וּבְדִ֖ וְבְדִ֖ נְבְרֵי אִיכָּא בַּהֲדָן – רועים יש איתנו, בְּדִ֖ וְבְדִ֖ כַּלְבֵי אִיכָּא בַּהֲדָן – כלבים יש עמנו, וּבְדִ֖ וְבְדִ֖ זוּקָתָא פְּסִיקָא לָן – קְלָעִים [משליכי אבני קלע] קצובים יש לנו, ויבואו לעזרנו. וְאָזַל – בא הליסטים, וְשָׁקַל מִינַּיהּ – וגזל מן העדר, מַאי. האם פשע השומר וחייב, או אנוס ופטור. אָמַר לֵיהּ רבא, חֲרֵי זה כמי שהוליכן את העדר לְמָקוֹם גְּדוֹדֵי חַיָּה וְלִסְטִים וחייב:

משנה

המשנה ממשיכה לעסוק בדיני שומרים: מַתְנֵה שׁוֹמֵר חִנָּם לִהְיוֹת פָּטוּר מִשְּׁבוּעָה אם יגנב או יאבד הפקדון, ויהא נאמן בטענתו. וְהַשּׁוֹאֵל מתנה לִהְיוֹת פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם על האונס או על הגניבה ואבדה. נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׁוֹכֵר מתנים לִהְיוֹת פְּטוּרִין מִשְּׁבוּעָה על האונס, וּמִלְּשַׁלֵּם בגנבה ואבדה. כָּל הַעושה מעשה וּמַתְנֶה שיחול עַל מַה – להיפך ממה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה, תָּנְאוֹ בָּטֵל והמעשה חל. וְכָל תְּנַאי שֶׁיֵּשׁ מַעֲשֶׂה בְּתְחִילָּתוֹ – שהזכיר תחילה את המעשה לפני התנאי, תְּנָאוֹ בָּטֵל. וְכָל תנאי שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ – לזה שהתנה לְקַיְּימוֹ בְּסוֹפוֹ, וְהִתְנָה עִמּוֹ מִתְּחִילָּתוֹ – והקדים את התנאי למעשה תְּנָאוֹ קַיָּים, אבל אם אי אפשר לקיימו הוא בטל:

גמרא

מברר הגמרא: אַמַּאי – מדוע יכול שומר להתנות להיפטר מחיובו, הרי מַתְנֶה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה הוּא, וְכָל הַמַּתְנֶה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה תְּנָאוֹ בָּטֵל. משיבה הגמרא: הָא מַנִּי רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּאָמַר בְּדָבָר שֶׁבְּמָמוֹן, אפילו התנה על מה שכתוב בתורה תְּנָאוֹ קַיָּים. דְּתַנְיָא, הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה חֲרֵי אַתְּ מְקוּדֶּשֶׁת לִי עַל מָנָת שֶׁאֵין לִיךְ עָלַי – שאיני חייב לך שְׂאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה – מזונות מלבושים ותשמיש, חֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת וּתְנָאוֹ בָּטֵל, מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה חולק וְאוֹמֵר, בְּדָבָר שֶׁבְּמָמוֹן – היינו על שאר וכסות, תְּנָאוֹ קַיָּים, ורק על עונה שאינו דבר שבממון, בטל התנאי.

מקשה הגמרא: וּמִי מָצִית מוֹקַמְתְּ לָהּ – וכי אתה יכול להעמיד את המשנה כְּרַבִּי יְהוּדָה, הֵן אֵימָא סֵיפָא, כָּל הַמַּתְנֶה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה תְּנָאוֹ בָּטֵל, ופיסקא זו הרי אָתְאֵן לְרַבִּי מֵאִיר שסובר כך, אבל רבי יהודה סובר שבדבר שבממון תנאו קיים. מתרצת הגמרא: הָא לֹא קַשְׁיָא, לְעוֹלָם רַבִּי יְהוּדָה הִיא, וְסֵיפָא מדובר במתנה בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁל מָמוֹן, שאפילו רבי יהודה מודה שהוא בטל.

הגמרא דוחה שאי אפשר להעמיד את המשנה כרבי יהודה: שכן אֵימָא סֵיפָא, כָּל תְּנַאי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ – שהקדים והזכיר את הַמַּעֲשֶׂה בְּתְחִילָּתוֹ תְּנָאוֹ בָּטֵל, אלא צריך להקדים את התנאי למעשה. מַאן שְׁמֵעְתָּ לֵיהּ דְּאֵית לֵיהּ הָא סְבָרָא – ממי שמענו סברא זו, מַרַבִּי מֵאִיר. דְּתַנְיָא, אֲבָא חֲלַפְתָּא אִישׁ כְּפַר חֲנַנְיָא אָמַר מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר, כל תְּנַאי שהוא קוֹדֶם לְמַעֲשֶׂה חֲרֵי זֶה תְּנַאי, אבל אם הַמַּעֲשֶׂה קוֹדֶם לְתְנַאי אֵינוֹ תְּנַאי.

הגמרא מפרשת את המשנה באופן אחר: אֶלָּא כּוּלָּהּ – כל המשנה בשיטת רַבִּי מֵאִיר הִיא. וְשַׁאנִי הָכָא – בשומר, אינו נחשב כמתנה על מה שכתוב בתורה, כיון דְּמַעֲיקָּרָא – מתחילה כשקיבל את הפקדון לֹא שָׁעֲבַד נַפְשֵׁיהּ אלא באופן זה, ואין לו דין שומר כלל מלבד לענין מה שחייב את עצמו.

פליאה גדולה ביותר על הספק אצלו בהנוגע להמשך ולהמסגרת של חינוך בנו בעתיד הקרוב, שהרי הראה הניסיון אשר בכגון דא נוגעת בעיקר מידת היראת שמים אשר בחינוך, כי ככל שלא יהי' טוב בזה הרי הרחוב ועוד כמה גורמים פועלים למעט בהיראת שמים.

ממכתב כ"ח כסלו, תש"כ

תָּנָא – שנינו בברייתא, וּמַתְנֶה שׁוֹמֵר שָׂכָר לִהְיוֹת חייב באונסים בְּשׁוֹאֵל. תמהה הגמרא: בְּמַאי – כיצד מתחייב השומר, וכי בְּדָבָרִים בלבד שאמר הוא יכול להתחייב על דבר שאינו חייב. משיבה הגמרא: אָמַר שְׁמוּאֵל, מדובר כאן בְּשֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ – שעשו עמו קנין על חיוב זה, ובכזה אופן מתחייב אדם גם על דבר שאינו חייב. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא [–תאמר] שמדובר בְּשֶׁלֹּא קָנוּ מִיָּדוֹ, מכל מקום בְּהַהִיא הֲנָאָה דְּקָא נָפֵיק לֵיהּ קָלָא דְּאִינִישׁ מְהֵימְנָא הוּא, גָּמִיר וּמְשַׁעְבֵּד נַפְשֵׁיהּ – באותה הנאה שיצא עליו קול שהוא אדם נאמן וראוי להפקיד אצלו, הוא גומר בדעתו ומשעבד את עצמו:

שנינו במשנה: וְכָל תנאי שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְקַיְּימוֹ [–לעשותו] בְּסוֹפוֹ וְכוּ' תנאו קיים:

אָמַר רַב טָבְלָא אָמַר רַב, זוֹ ששנינו במשנה שאין התנאי קיים אלא כשאפשר לקיימו, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה הִיא. אֲבָל חֲכָמִים חולקים וְאוֹמְרִים, אַף עַל פִּי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְקַיְּימוֹ בְּסוֹפוֹ, וְהִתְנָה [–אם התנה] עָלָיו מִתְּחִילָּתוֹ – לפני שהזכיר את המעשה, תְּנָאוֹ קַיָּים ואם לא התקיים בטל המעשה. דְּתַנְיָא, בעל שאמר לאשתו חֲרֵי זֶה גִּיטֵּךְ עַל מָנָת [–בתנאי] שֶׁתַּעֲלִי לָרָקִיעַ, או עַל מָנָת שֶׁתֵּרְדִי לַתְּהוֹם, או עַל מָנָת שֶׁתְּבַלְעִי קֻנָּה שֶׁל מֵאָה אַמָּה, או עַל מָנָת שֶׁתַּעֲבְרִי אֶת הַיָּם הַגָּדוֹל בְּרַגְלַיִךְ, אף על פי שאי אפשר לקיים תנאים אלו, אם נִתְקַיְּימוּ הַתְּנָאִי חֲרֵי זֶה גֵּט ומגורשת, ואם לֹא נִתְקַיְּימוּ הַתְּנָאִי אֵינוֹ גֵּט. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן תֵּימָא חולק וְאוֹמֵר, תנאי בָּזֶה, אף על פי שלא התקיים הרי זה גֵּט ומגורשת. כָּלָל אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן תֵּימָא בדין זה, כָּל תנאי שהותנה בגט שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לאשה לְקַיְּימוֹ בְּסוֹפוֹ, וְהִתְנָה עָלָיו אף על פי שהתנה אותו הבעל מִתְּחִילָּתוֹ – קודם שהזכיר את המעשה, אֵינוֹ – אין כוונתו שיתקיים התנאי אֶלָּא כְּמַפָּלִינָה – כמי שבא להרחיקה ולדחותה, וְכָשֵׁר הגט אפילו אם לא יתקיים התנאי, שאין רצונו אלא להקניטה ולצערה.

אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַב, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן תֵּימָא, כיון שהמשנה סתמה וכתבה כמותו. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, מַתְנִיתִין נַמִּי דַּיְקָא – גם מהמשנה יש לדייק כדברי רבי יהודה בן תימא. דְּקָתָנֵי, כָּל שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְקַיְּימוֹ בְּסוֹפוֹ וְהִתְנָה עָלָיו מִתְּחִילָּתוֹ תְּנָאוֹ קַיָּים, ומשמע הָא – אבל אם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְקַיְּימוֹ תְּנָאוֹ בָּטֵל, שְׁמַע מִינָּהּ:

הדרן עלך השוכר את הפועלים

פרק שמיני - השואל

בפרקים הקודמים נתבארו דיני שלשת השומרים הראשונים, שומר חנם, שומר שכר ושוכר, ובפרק זה יתבארו דיני השואל:

משנה

המשנה מבארת את דיני שאילה בבעלים, דהיינו שהבעלים היו שאולים או שכורים לשואל: הַשּׁוֹאֵל אֶת הַפָּרָה מחבירו, ובשעת השאילה ממש שָׂאַל את בְּעָלֶיהָ של הפרה עִמָּהּ, שיעשה עבורו מלאכה, אוֹ שֶׁשָּׂכַר את בְּעָלֶיהָ עִמָּהּ, וכן אם בתחילה שָׂאַל את הַבְּעָלִים אוֹ שָׂכַר למלאכה, וְאַחַר כָּךְ שָׂאַל אֶת הַפָּרָה ואחר כך מֻתָּה כדרכה, פָּטוּר מלשלם עליה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כב יג-יד) 'וְכִי יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹ מֵת וגו', אִם בְּעָלָיו עִמּוֹ לֹא יְשַׁלֵּם, ומבואר שאם בשעת השאילה היו בעלי החפץ הנשאל שאולים או שכורים למלאכת השואל, ונאנס בשבירתו או מיתתו, פטור השואל.

אֲבָל אִם שָׁאַל אֶת הַפָּרָה, וְרַק אַחַר כָּךְ שָׁאַל אֶת הַבְּעָלִים אוֹ שָׂכָרָן לְמַלְאכְתּוֹ, וּמֵתָה הַפָּרָה, חַיָּיב הַשּׁוֹאֵל לְשַׁלֵּם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כב יג) 'בְּעָלָיו אֵין עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם', וּמְבוֹאָר שֶׁאִם לֹא הָיוּ הַבְּעָלִים שָׁאוּלִים לְמַלְאכֶת הַשּׁוֹאֵל בְּשָׁעַת הַשְּׁאִילָה, אַף אִם הָיוּ שָׁאוּלִים בְּשָׁעָה שֶׁנִּאֹנַס, חַיָּיב לְשַׁלֵּם.

גמרא

הַגְּמָרָא מְפָרֶשֶׁת אֶת הַדִּין הַמּוּבָא בְּרֵישָׁא. מְדַיֵּיקֶת הַגְּמָרָא: מְדַקְתָּנֵי סֵיפָא 'שָׁאַל הַבְּעָלִים אוֹ שֶׁכָּרָן וְאַחַר כָּךְ שָׁאַל אֶת הַפָּרָה', מִכְּלָל – מִשְׁמַע דְּבֵרִישָׁא דְּקָתָנֵי 'וְשָׁאַל בְּעַלְיָה עִמָּהּ', הַכַּוָּונָה עִמָּהּ מַמָּשׁ, שֶׁשָּׁאַל אֶת הַמִּשְׁאִיל בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁשָּׁאַל אֶת הַפָּרָה. וְתַמּוּהַּ, עִמָּהּ מַמָּשׁ מִי מַשְׁכַּחַת לָהּ – וְכִי מְצִינוּ אוֹפֶן שֶׁשְּׁאִילַת הַבְּעָלִים תָּחוּל בְּבַת אַחַת עִם שְׁאִילַת הַפָּרָה, הֲרֵי הַפָּרָה נִקְנֵית לוֹ לְיָמִים שְׁאִילָתָהּ רַק בִּמְשִׁיכָה – בִּשְׁמוֹשָׁךְ אוֹתָהּ מִבְּעֵלֶיהָ, וְאִילּוּ הַבְּעָלִים שָׁאוּלִים לוֹ כְּבָר בַּאֲמִירָה, שֶׁכְּשֶׁאוֹמֵר בַּעַל הַפָּרָה לְשׁוֹאֵל 'אֲנִי וּפָרָתִי שָׁאוּלִים לָךְ' מִיָּד הוּא עַצְמוֹ שָׁאוּל לוֹ, וְהַפָּרָה אֵינָהּ שָׁאוּלָה לוֹ עַד שֶׁיִּמְשְׁכֶנָּה אֵלָיו, וְאֵין שְׁתֵּי הַשְּׁאִילוֹת חָלוֹת בְּבַת אַחַת.

מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: אִיבָּעֵית אֵימָא – אִם תִּרְצֶה אֱמוֹר, שֶׁבְּרֵישָׁא מְדוּבָּר בְּגוֹן דְּקָיְימָא פָּרָה בַּחֲצֵרוֹ דְּשׁוֹאֵל – שֶׁהַפָּרָה עוֹמֶדֶת כְּבָר בְּחָצֵירוֹ שֶׁל הַשּׁוֹאֵל, דְּלָא מְחַסְּרָא מְשִׁיכָה – שֶׁאֵינָהּ מְחוּסֶרֶת מְשִׁיכָה לְצוֹרֶךְ קְנִינָהּ, אֶלָּא כְּשֶׁאוֹמֵר בַּעַל הַפָּרָה 'אֲנִי וּפָרָתִי שָׁאוּלִים לָךְ' מִיָּד נִקְנֵית הַפָּרָה לְשׁוֹאֵל בְּקִנְיַן חָצֵר, וְגַם הוּא עַצְמוֹ נִקְנֶה בַּאֲמִירָתוֹ, וְנִמְצָא שְׁנֵיהֶם נִקְנִים לוֹ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה מִמָּשׁ. אִיבָּעֵית אֵימָא, שֶׁמְּדוּבָּר בְּאוֹפֶן דְּאָמַר לֵיהּ הַשּׁוֹאֵל, אַתְּ נוּפָּךְ – אַתָּה עַצְמְךָ לֹא תִּשָּׁאֵל לְמַלְאכְתִּי עַד שָׁעָה מְשִׁיכַת פָּרָתְךָ, וְרַק בְּשָׁעָה שֶׁמּוֹשֵׁךְ אֶת הַפָּרָה נִקְנִים לוֹ בְּעַלְיָה לְמַלְאכְתּוֹ.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה אֶת הַמָּקוֹר לְחִיּוּבֵי הַשּׁוֹמְרִים שֶׁנִּשְׁנוּ בְּמִשְׁנָה לְעֵיל (צג.): תְּנַן הָתָם, אַרְבָּעָה שׁוֹמְרִים הֵם: שׁוֹמֵר חִנָּם – אָדָם הַשּׁוֹמֵר עַל חִפְצֵי חֲבֵירוֹ בְּלֹא קַבָּלַת שָׂכָר. וְהַשּׁוֹאֵל – הַמְקַבֵּל מֵחֲבֵירוֹ דָּבָר כְּדֵי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּלֹא תַּשְׁלוּם. נוֹשֵׂא שָׂכָר – הַשּׁוֹמֵר עַל חִפְצֵי חֲבֵירוֹ תְּמוּרַת שָׂכָר. וְהַשּׂוֹכֵר – הַמְקַבֵּל דָּבָר מֵחֲבֵירוֹ כְּדֵי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ תְּמוּרַת תַּשְׁלוּם עָבוּר יְמֵי הַשְּׂכִירוּת. וּמְבֹאָרֶת הַמִּשְׁנָה אֶת דִּינֵיהֶם: שׁוֹמֵר חִנָּם נִשְׁבָּע עַל הַכֹּל – עַל כָּל דָּבָר שֶׁאִירַע לְחִפֵּץ וְנִפְסַד עַל יָדוֹ, בֵּין כְּשֶׁטּוֹעֵן שֶׁנֶּאֱנַס הַחֵפֶץ וּבֵין שֶׁטּוֹעֵן שֶׁנִּגְנַב אוֹ אָבַד, נִשְׁבָּע שֶׁכָּךְ הָיָה, וּפָטוּר מִלְּשַׁלֵּם אֶת דְּמֵי הַחֵפֶץ. וְהַשּׁוֹאֵל מְשַׁלֵּם אֶת הַכֹּל – בֵּין אִם נֶאֱנַס וּבֵין אִם נִגְנַב אוֹ אָבַד. נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׂוֹכֵר, נִשְׁבָּעִין עַל הַשְּׁבוּרָה – אִם נִשְׁבְּרָה הַבְּהֵמָה בָּאוֹנֶס, וְעַל הַשְּׁבוּיָה – שֶׁנִּשְׁבְּתָה הַבְּהֵמָה עַל יְדֵי לִסְטִים מְזוּיָנִים, וְעַל הַמֵּתָה – אִם מֵתָה הַבְּהֵמָה כְּדַרְכָּהּ, שֶׁכֵּל אֵלּוּ נַחְשָׁבִים אוֹנֶס, וּמְשַׁלְּמִים אֶת הָאֲבֵידָה וְאֶת הַגְּנֵיבָה – אִם נֶאֱבְדָה הַבְּהֵמָה אוֹ נִגְנְבָה.

שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: מָנָא הָנֵי מִילֵּי – מִנַּיִן אָנוּ יוֹדְעִים דִּינִים אֵלּוּ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: דְּתָנוּ רַבָּנָן – שֶׁכָּךְ שָׁנִינוּ בְּבְרַיְיתָא לְעִנְיַן שִׁלְשֶׁת הַפְּרִשִׁיּוֹת הָעוֹסְקוֹת בְּדִינֵי שׁוֹמְרִים וְדִינֵיהֶם חִלּוּקִים, וְלֹא נִתְפָּרֵשׁ בַּכְּתוּבִים בְּאֵיזֶה שׁוֹמֵר נֶאֱמַר כָּל דִּין, וּמְפֹרֶשֶׁת הַבְּרַיְיתָא, הַפָּרָשָׁה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁפֹּטֵר בָּהּ עַל הַגְּנֵיבָה נֶאֱמְרָה בְּשׁוֹמֵר חִנָּם, וְהַפָּרָשָׁה הַשְּׁנִיָּה שֶׁחִיַּיב בָּהּ עַל הַגְּנֵיבָה וּפָטַר עַל הָאוֹנֶס, נֶאֱמְרָה בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר, וְהַפָּרָשָׁה הַשְּׁלִישִׁית שֶׁחִיַּיב בָּהּ אַף עַל הָאוֹנְסִין נֶאֱמְרָה בְּשׁוֹאֵל.

מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: בְּשֶׁלָּמָא מַה שֶּׁכָּתוּב בִּבְרַיְיתָא שֶׁהַפָּרָשָׁה הַשְּׁלִישִׁית נֶאֱמְרָה בְּשׁוֹאֵל, אֲכָל כָּךְ מְפֹרָשׁ בְּפָסוּק, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כב יג) 'וְכִי יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹ מֵת בְּעָלָיו אֵין עִמּוֹ שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם', אֶלָּא מַה שֶּׁכָּתוּב בִּבְרַיְיתָא שֶׁפָּרָשַׁת הָרִאשׁוֹנָה נֶאֱמְרָה בְּשׁוֹמֵר חִנָּם וְשֵׁנִיָּה בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר מִנַּיִן לְפָרֵשׁ כֵּן, אֵיפּוּךְ אֲנָא – הִלְאָ יָכוֹל אֲנִי לְפָרֵשׁ הַכְּתוּבִים לְהֵיפֶךְ, שֶׁהָרִאשׁוֹנָה נֶאֱמְרָה בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר, וְהַשְּׁנִיָּה בְּשׁוֹמֵר חִנָּם, וְשׁוֹמֵר חִנָּם יִהְיֶה חַיָּיב בְּגְנֵיבָה וַאֲבֵידָה, וְלֹא שׁוֹמֵר שָׂכָר.

מִתְרָצַת הַגְּמָרָא: מְסֻתְּבְרָא – מִסְתַּבֵּר לְפָרֵשׁ שֶׁהַשְּׁנִיָּה נֶאֱמְרָה בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר, שֶׁבֵּן הַחְמִיר בָּהּ הַכָּתוּב שֶׁחִיַּיב בִּגְנֵיבָה וַאֲבֵידָה, וְהַסְּבָרָא נוֹתֶנֶת לְהַחְמִיר יוֹתֵר עַל שׁוֹמֵר שָׂכָר, כֵּיוָן שֶׁהוּא מְקַבֵּל שָׂכָר עַל שְׁמִירָתוֹ.

מִקְשָׁה הַגְּמָרָא עַל הַתֵּירוּץ: אַדְרַבָּה, הֲרֵי יֵשׁ גַּם סְבָרָא לוֹמַר שֶׁהָרִאשׁוֹנָה נֶאֱמְרָה בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר, שֶׁבֵּן כָּתוּב בָּהּ שְׁמִשַּׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גָּנָב – שׁוֹמֵר שֶׁפָּטַר עַצְמוֹ בְּטַעֲנַת נִגְנַב וְנִשְׁבַּע עַל כָּךְ, וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא הַחֵפֶץ בֵּידוֹ, מְשַׁלֵּם כֶּפֶל כְּדִין גָּנָב, וּמֵאָחַר שֶׁמְּצִינוּ חוֹמֶרָא בְּפָרָשָׁה רִאשׁוֹנָה מִסְתַּבֵּר לְהַעֲמִידָהּ בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר. מִתְרָצַת הַגְּמָרָא: אֲפִילּוּ הָכִי הַפָּרָשָׁה הַשְּׁנִיָּה חֲמוּרָה יוֹתֵר, מִשּׁוּם שֶׁמְּחַיֶּיבְתּוֹ לְשַׁלֵּם דְּמֵי הַחֵפֶץ מִיָּד בְּשָׁטוּעַן שֶׁנִּגְנַב, וְקָרְנָא בְּלָא שְׁבוּעָה עֲדִיפָא מִכְּפֵילָא בִּשְׁבוּעָה – חִיּוּב תְּשְׁלוּם קֶרֶן שֶׁמִּתְחַיֵּיב בּוֹ אַף בְּלֹא לְהִישָּׁבַע לִשְׁקֹר, חָמוּר יוֹתֵר מֵחִיּוּב כֶּפֶל הַבָּא רַק אַחַר שֶׁנִּשְׁבַּע לִשְׁקֹר שֶׁנִּגְנְבָה. וְלִכְאוֹרָה מִסְתַּבֵּר שֶׁבְּשׁוֹמֵר שָׂכָר. מְבִיאָה הַגְּמָרָא רְאָיָה: תֵּדַע שֶׁאִם חִיּוּב קֶרֶן חָמוּר מֵחִיּוּב כֶּפֶל הַבָּא רַק לְאַחַר שְׁבוּעַת שֶׁקֶר, דְּהָא שׁוֹאֵל שְׁכָל הַהֶנָּאָה מִן הַחֵפֶץ שֶׁלּוֹ, שְׁמִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בֵּחִינָם, וְהֵיכִי רָאוּי לְהַחְמִיר עָלָיו בְּיוֹתֵר, וְאַף עַל פִּי כֵן אִם טוֹעֵן שֶׁנִּגְנַב אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן, וְלֹא פְּטָרוּהוּ בִּשְׁבוּעָה כְּדֵי שֶׁיִּתְחַיֵּיב כֶּפֶל אִם יִמְצָא שֶׁנִּשְׁבַּע לְשַׁקֵּר. וּמוּכָח שֶׁחִיּוּב קֶרֶן מִיָּד חָמוּר מִכֶּפֶל הַבָּא רַק לְאַחַר שְׁבוּעַת שֶׁקֶר.

מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְכִי הַשּׁוֹאֵל כָּל הַהֶנָּאָה מִן הַחֵפֶץ שֶׁלּוֹ, וְהָא בַּעְיָא מְזוֹנֵי – וַהֲרֵי צָרִיךְ הוּא לְזוֹן אֶת הַבְּהֵמָה מִשֶּׁלּוֹ, וְאֵין הַנֶּאֱתָו מוּשְׁלָמֶת. מְתָרֶצֶת הַגְּמָרָא: אֲכֵן לֹא כָּל שׁוֹאֵל כָּל הַנֶּאֱתָו שֶׁלּוֹ, וּמַה שֶּׁאָמַרְנוּ שֶׁשּׁוֹאֵל חָמוּר הוּא מֵאַחַר שֶׁיֵּשׁ אוֹפְנִים שֶׁכָּל הַנֶּאֱתָו שֶׁלּוֹ, וְכִגוֹן דְּקָיְימָא – שֶׁהַבְּהֵמָה עוֹמֶדֶת בְּסָמוּךְ לָאָנָם, שֶׁהֵיכָן אַגַּם סָמוּךְ לְמָקוֹם הַשּׁוֹאֵל, וְהַבְּהֵמָה רוֹעָה וְנִיזּוֹנֶת שָׁם בֵּחִינָם וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִתֵּת לָהּ מְזוֹנוֹת.

שׁוּב מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְהָא בַּעְיָא נְטִירָה – וַהֲרֵי הַבְּהֵמָה צְרִיכָה שְׁמִירָה שֶׁלֹּא תִּנָּזֵק, וְהַשּׁוֹאֵל צָרִיךְ לְהוֹצִיא הוֹצָאוֹת עַל כָּךְ, וְאֵין כָּל הַנֶּאֱתָו שֶׁלּוֹ. מְתָרֶצֶת הַגְּמָרָא: מְדוּבָּר בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ נַעֲרָה שׁוֹמֶרֶת בְּחִנָּם שֶׁעוֹשָׂה כֵּן עַל שִׁמְרַת אַנְשֵׁי הָעִיר, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹצִיא הוֹצָאוֹת עַל שְׁמִירָתָהּ.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה שְׁנֵי תֵּירוּצִים נוֹסָפִים: וְאִיבָּעֵית אֵימָא, לֹא תֵּימָא – אַל תֹּאמַר שֶׁהַשּׁוֹאֵל כָּל הַהֶנָּאָה שֶׁלּוֹ, שֶׁהֲרֵי חַיָּיב בְּהוֹצָאוֹת מְזוֹנוֹת וּשְׁמִירָה, אֶלָּא אֵימָא רוֹב הַנֶּאֱתָו שֶׁלּוֹ, מִשּׁוּם שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם שָׂכָר עַל הַשְׁתַּמְּשׁוּתוֹ, וּמִשּׁוּם כָּךְ רָאוּי לְהַחְמִיר עָלָיו יוֹתֵר מִשּׁוֹמֵר שׁוֹמְרִים. וְאִיבָּעֵית אֵימָא, בְּשְׁאֵילַת כֵּלִים – הַהוּכָחָה הִיא מִשְּׁאֵילַת כֵּלִים שֶׁאֵין בְּהֶם הוֹצָאוֹת מְזוֹנוֹת וּשְׁמִירָה כֵּיוָן שֶׁנִּשְׁמָרִים בְּבֵיתוֹ.

הַגְּמָרָא מְבָרֶרֶת אֶת מְקוֹר דִּין הַמִּשְׁנָה לְגַבֵּי שׁוֹמֵר שָׂכָר וְשׁוֹבֵר. שָׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׂוֹכֵר, נִשְׁבָּעִין עַל הַשְּׁבוּרָה וְעַל הַשְּׁבוּיָה וְעַל הַמֵּתָה, שֶׁכָּל אֵלּוּ נַחְשָׁבִים לְאוֹנֶס וְנִפְטָרִים עַל יְדֵי שְׁבוּעָה, וּמְשַׁלְּמִים אֶת הָאֲבֵידָה וְאֶת הַגְּנֵיבָה – וְאִם טוֹעֲנִים שֶׁנֶּאֱבְדָה הַבְּהֵמָה אוֹ נִגְנְבָה הַחַיָּבִים לְשַׁלֵּם, וְאֵינָם נִפְטָרִים בִּשְׁבוּעָה. שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: בְּשֶׁלָּמָא חִיּוּבָם בִּטְעָנַת גְּנֵיבָה מְפֹרָשׁ בְּתוֹרָה, דִּכְתִיב בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר (שמות כב יא) 'אִם גָּנֹב יִגָּנֵב מֵעִמּוֹ יְשַׁלֵּם לִבְעָלָיו', אֶלָּא חִיּוּבָם בִּטְעָנַת אֲבֵידָה מִנָּא לָן.

מְבָאֶרֶת הַגְּמָרָא שֶׁדִּין זֶה נִלְמָד מִדְּרָשָׁה: דְּתַנְיָא, נֶאֱמַר בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר 'אִם גָּנֹב יִגָּנֵב מֵעִמּוֹ יְשַׁלֵּם לִבְעָלָיו', וְאֵין לִי לְלַמֵּד מִמַּשְׁמָעוּת הַכָּתוּב אֶלָּא רַק שֶׁהוּא חַיָּיב לְשַׁלֵּם עַל הַגְּנֵיבָה, עַל הָאֲבֵידָה מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר 'אִם גָּנֹב יִגָּנֵב' – מֵהַכְּפִילוּת יֵשׁ לְלַמֵּד שֶׁמִּכָּל מָקוֹם – בְּכָל מִקְרֶה שֶׁטּוֹעֵן שֶׁאֵין הַפִּיקָדוֹן אִצְלּוֹ הוּא חַיָּיב לְשַׁלֵּם, וְאַף בִּטְעָנַת אֲבֵידָה.

מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: הָנֵיחָא לְמַאן דְּאָמַר – לִימּוּד זֶה מוּבָן רַק לְפִי הַתָּנָא שֶׁסּוֹבֵר (גִּיטִּין מא:) לֹא אָמְרִינַן דִּבְרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם שֶׁדַּרְכָּם לְכַפּוֹל לְשׁוֹנָם לְפַעֲמִים, וְלָכֵן יֵשׁ לְדָרוֹשׁ אֶת הַכְּפִילוֹת שֶׁבַּפָּסוּק 'אִם גָּנוֹב יִגָּנֵב', לְרַבּוֹת חִיּוּב שׁוֹמֵר שָׂכָר בַּאֲבֵידָה. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שֶׁכְּפִילוֹת בַּתּוֹרָה אֵין בָּהּ יוֹתֵר לְשׁוֹן מִשּׁוּם שֶׁאָמְרִינַן דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר, הֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לִלְמוֹד אֶת חִיּוּב שׁוֹמֵר שָׂכָר בַּאֲבֵידָה מִ'אִם גָּנֹב יִגָּנֵב'.

מִתְרָצַת הַגְּמָרָא: אָמְרֵי בְּמַעֲרָבָא – אָמְרוּ הַחֲכָמִים בְּנֵי הַיְשִׁיבָה שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁיֵּשׁ לִלְמוֹד חִיּוּב שׁוֹמֵר שָׂכָר בַּאֲבֵידָה בְּקַל וָחוֹמֶר

המשך בעמוד ו

מגניבה, וּמַה גְּנֵיבָה שֶׁהִיא קְרוֹבָה לְאוֹנֶס – שיש בה קצת אונס, כיון שנעשית על ידי אחרים, ואף על פי כן אמרה תורה שְׁמְשַׁלֵּם, אֲבֵידָה, שֶׁקְּרוֹבָה לְפְּשִׁיעָה, שהרי החפץ נאבד ממנו ממילא, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שצריך לשלם.

שואלת הגמרא: וְאִידָךְ – התנא הסובר שלא אומרים דיברה תורה כלשון בני אדם, ולומד את חיוב שומר שכר באבידה מ'אִם גָּנוֹב יִגָּנֵב', מדוע הוצרך הפסוק ללמד דין זה, הלא אפשר ללמדו בקל וחומר. משיבה הגמרא: מֵילְתָא דְּאַתְיָא – דבר שאפשר ללמדו בְּקַל וָחוֹמֶר, מכל מקום טָרַח וְכָתַב לָהּ קְרָא – טרחה התורה לכתבו.

שנינו במשנה שהובאה לעיל: וְהַשּׁוֹאֵל מְשַׁלֵּם אֶת הַכֹּל, ואפילו על האונסין. שואלת הגמרא: בְּשִׁלְמָא על שְׁבוּרָה וּמֵתָה מובן מנין לנו שהשואל משלם, משום דִּכְתִיב בענינו (שמות כב יג) 'וְכִי יִשְׁאַל אִישׁ מֵעִם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹ מֵת וגו' שָׁלֵם יְשַׁלֵּם', אֶלָּא שְׁבוּיָה בְּשׁוֹאֵל – דין זה שהשואל חייב לשלם אם נשבה הדבר ששאל, מְנָא לָן, הלא אינו מפורש בפסוק. וְכִי תֵּימָא נַיְלַף – ואם תרצה לומר שאפשר ללמוד את חיובו מְחִיובוֹ בִּשְׁבוּרָה וּמֵתָה, אי אפשר לומר כן, שהרי אינם דומים, שכן מַה לְּשְׁבוּרָה וּמֵתָה, שֶׁכֵּן אוֹנְסָא דְּסָלִיק אַדַּעְתָּא הוּא – שהם אונסים שאדם מעלה על דעתו שאפשר שיקרו, וממילא בשעת השאילה היה בדעתו להתחייב בהם, תֹּאמַר בִּשְׁבוּיָה שֶׁכֵּן אוֹנְסָא דְּלָא סָלִיק אַדַּעְתָּא הוּא, ולא שאל על דעת להתחייב בו.

מבארת הגמרא: אֶלָּא, נֶאֱמְרָה שְׁבוּרָה וּמֵתָה בְּשׁוֹאֵל שחייב עליהן, וְנֶאֱמְרָה שְׁבוּרָה וּמֵתָה בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר שפטור עליהן, ויש ללמוד מַה לְּהַלָּן – כשם שבשומר שכר נאמר אונס הַשְׁבוּיָה עָמּוֹ – עם האונסים של שבורה ומתה, שנאמר (שמות כב ט) 'וּמֵת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה אֵין רֹאֶה', אַף כָּאן בשואל יש לכלול את אונס הַשְׁבוּיָה עָמּוֹ – עם חיוב אונסי שבורה ומתה.

דוחה הגמרא: אִיכָּא לְמֵימַר – יש לפרוך לימוד זה, שהרי מַה לְּשׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁכֵּן לְפְּטוֹר – מה שהשוה בו הכתוב את השבויה לשבורה ומתה הוא לענין פטור, ולענין זה מסתבר להשוותם כיון ששבויה הוא אונס קל שאינו עולה על דעתו, וכי תֹּאמַר להשוותם בְּשׁוֹאֵל שֶׁכֵּן אתה משווה אותם לְענין חִיוּב – שיתחייב גם בשבויה, והלא שבויה הוא אונס רחוק שאינו עולה על דעתו, ואולי חייב הכתוב רק על אונס העולה על דעתו כשבורה ומתה. וחוזרת השאלה מנין ששואל חייב על השבויה.

משיבה הגמרא: אֶלָּא לומדים את חיוב השבויה בשואל מגוף הפסוק, וּבְרִבּוּי נָתָן, דְּתַנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, כתוב בשואל (שם) 'וְנִשְׁבַּר אוֹ מֵת', והיתה התורה יכולה לכתוב 'ונשבר ומת', ואם כן תיבת 'אוֹ' מיותרת, ובאה לְרַבּוֹת שהשואל חייב אף על אונס של שְׁבוּיָה.

מקשה הגמרא: הרי הַאי 'אוֹ' – תיבת 'או' זו המיותרת, מְיַבַּעְיָא לֵיהּ – נצרכת כדי לְחַלֵּק – להפריד בין תיבות 'נשבר' ל'מת', דְּהַלָּקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא – שאם היה כתוב 'ונשבר ומת' היה עולה על הדעת לומר, עַד דְּמִיתַּבְרָא וּמֵתָה לֹא מְחַיֵּיב – שאין השואל חייב על שבורה אלא אם כן לבסוף מתה הבהמה מחמת השבירה, אבל אם רק נעשה בה מום אינו חייב לשלם, קָא מַשְׁמַע לָן – לכן הוצרכה התורה לכתוב 'או מת' להפריד בין המקרים, ולהשמיענו שהשואל חייב גם על שבורה שלא מתה.

הגמרא מגבילה את הקושיא: הָנְיָא – יובן הלימוד מ'או' לְדעת רַבִּי יוֹנָתָן הסובר להלן בברייתא שבכל מקום שכתוב בתורה דין מסויים על שני דברים, מובן מאליו שהדין נאמר על כל אחד בנפרד, ולשיטתו אם היה כתוב 'ונשבר ומת' היתה המשמעות שאירע אחד משני האונסים, ונמצא שתיבת 'או' מיותרת לדרשה ובאה לרבות שבויה. אֶלָּא לְדעת רַבִּי יְאוֹשִׁיָה שבסתמא מתפרש דין הכתוב רק על שני הדברים כאחד, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר, הלא צריך את תיבת 'או' כדי ללמד שהשואל חייב על שבורה או מתה לחוד, ואינה מיותרת לרבות שבויה.

הגמרא מביאה את הברייתא שנחלקו בה רבי יונתן ורבי יאשיה: דְּתַנְיָא (סנהדרין סו.), נאמר (ויקרא כ ט) כִּי אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ מוֹת יוּמָת', ומבארת הברייתא, אֵין לִי ללמוד ממשמעות הכתוב אֶלָּא שאם קלל את אָבִיו וְאִמּוֹ יחד חייב מיתה, אבל אם קלל את אָבִיו בלבד בְּלֹא אִמּוֹ, או את אִמּוֹ בלבד בְּלֹא אָבִיו, מְנַיִן שחייב. תַּלְמוּד לוֹמַר – יש ללמוד זאת ממה שנאמר שוב בהמשך הפסוק 'אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל דָּמָיו בּוֹ', אָבִיו קִלֵּל אִמּוֹ קִלֵּל – הסמיך הכתוב לשון קללה גם לאביו וגם לאמו, שבתחילת הפסוק נאמר 'אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת אָבִיו', ובסופו כתוב 'וְאִמּוֹ קִלֵּל', ומלמד שגם אם קלל אחד מהם חייב, דִּבְרֵי רַבִּי יְאוֹשִׁיָה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, לא צריך לימוד מיוחד למקלל אחד מהם, אלא מה שנאמר בתחילת הפסוק 'אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ', מַשְׁמַע גם באופן שקלל את שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד, וּמַשְׁמַע גם באופן שקלל את כל אֶחָד מהם בְּפָנֵי עַצְמוֹ, ועל שניהם נאמר 'מוֹת יוּמָת'.